

УДК 37:33

Роман Олексенко

ПЕРСПЕКТИВИ Й ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті пріоритети підготовки молоді до підприємницької діяльності розглядаються в контексті перспектив і основних напрямів розвитку економічної освіти.

Ключові слова: *освіта, економічна освіта, професійна компетентність.*

В статье приоритеты подготовки молодежи к предпринимательской деятельности рассматриваются в контексте перспектив и основных направлений развития экономического образования.

Ключевые понятия: образование, образование, профессиональная компетентность.

Priorities of training youth for entrepreneurship were reviewed in the context of perspectives and main directions of development of economic education.

Key words: education, economic science, professional competence.

Постановка проблеми. Гармонійне поєднання професійної компетентності та загальнолюдських цінностей, розуміння економічних закономірностей і соціокультурних тенденцій є ключовим пріоритетом національної економічної освіти, особливо в умовах, коли майбутні підприємці після отримання освіти зустрінуться зі складними реаліями трансформаційного суспільства. Тому «основні завдання вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку фахівців з економічних профілів, полягають у забезпеченні опанування випускниками системи знань і вмінь розв'язувати певні типові завдання діяльності в процесі здійснення зазначених виробничих функцій, перетворення необхідних економічних знань в економічне мислення, розвитку важливих якостей особистості, які підвищують адаптацію молоді в професійній сфері» [4, с. 155].

Виклад основного матеріалу. Найважливішим напрямом розвитку економічної освіти, який необхідно перспективно діагностувати та прогнозувати, а також всіляко розвивати, є формування в свідомості населення, особливо у майбутніх спеціалістів-підприємців, глибокого розуміння світоглядно-ціннісної, фундаментально-феноменологічної значимості економічних знань і переконань, високої підприємницької компетентності в структурі особистості кожної людини. «Завдання навчання економістів полягає в тому, щоб вибір професії виявлявся логічним наслідком поступового підвищення рівня професійної спрямованості. Для розвитку професійної спрямованості необхідною є така організація діяльності майбутніх керівників, яка б актуалізувала протиріччя між вимогами передбачуваної діяльності та її особистісним значенням для людини» [3, с. 375]. Вибудовування економічної освіти, яка б гармонійно поєднувала професійно-управлінські, підприємницькі компетенції з особистісними ціннісними орієнтирами людини можливе лише за умов застосування провідних інноваційно-гуманістичних методів навчання висококваліфікованою освітньою спільнотою.

У зв'язку з цим, виникає нагальна необхідність розробки науково-педагогічною спільнотою адекватних наявній соціально-економічній реальній ситуації методик інноваційно-гуманістичного плану, які були б спрямовані на розвиток сучасних, якісних світоглядно-ціннісних, особистісно-професійних, підприємницьких компетенцій. Від цього, з нашої точки зору, залежить як конкурентоспроможність самої національної економічної освіти, так і можливості розвитку та реформування української економічної системи. «Виникає необхідність пошуку нових моделей і підходів до професійної підготовки майбутніх фахівців, зокрема, економічного профілю, від якості знань і умінь яких значною мірою залежить економічний розвиток нашої країни. За таких умов переосмислення змісту, форм і методів професійної підготовки майбутніх економістів, спрямування її на врахування сучасних соціально-економічних реалій має важливе загальнодержавне значення. Істотною складовою професійної підготовки фахівців економічного профілю є їх психолого-педагогічна освіта, адже професійна діяльність цих фахівців значною мірою пов'язана з професійним і особистісним спілкуванням, вмінням долати конфлікти, здатністю до саморегуляції, самоконтролю, саморозвитку, організаційної діяльності, творчого вирішення професійних завдань. Тому психолого-педагогічна підготовка майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю є однією з вирішальних умов підвищення ефективності їх майбутньої професійної діяльності» [10, с. 171-172]. Формування цілісного освітнього простору підготовки спеціалістів-підприємців на основі гармонійного поєднання загальнолюдських цінностей та світоглядних орієнтирів з конкретно-професійними знаннями, вміннями та навичками має бути основним пріоритетом формування та розвитку національної системи економічної освіти. При цьому надзвичайно важливо як використовувати здобутки провідних шкіл закордонної економічно-управлінської освіти, так і значні гуманістичні здобутки вітчизняної освітньої спільноти, якими славиться

українська педагогіка.

Окрім того, важливим стратегічним пріоритетом національної системи економічної освіти і виховання є вироблення у широких мас населення сучасного розуміння економічно-підприємницьких цінностей, які в умовах посткомуністичного простору є надзвичайно викривленими, що можна долати лише докладаючи значних просвітницько-виховних зусиль. В цьому аспекті важливим є і виховання ключових морально-етичних компетенцій спеціалістів-підприємців. Освіта студентів-фахівців економічного профілю покликана послідовно формувати у спеціалістів економічне мислення та свідомість, виховувати розумні потреби, розвивати здібності у певному виді діяльності, формувати вміння співвідносити свої потреби з матеріальними можливостями; виховувати бережливе ставлення до природи, свідоме ставлення до обраної професії в умовах інтеграційних процесів, що відбуваються у державі; озброювати спеціалістів теоретичними знаннями та практичними навичками щодо особливостей праці, формувати потреби здійснення економічного аналізу, бачення перспективи; вчити оволодівати основами наукової організації праці в умовах ринкових відносин; формувати у студентів бажання та потребу повсякденно поліпшувати результати своєї праці у навчальній та побутово-корисній діяльності, брати участь в економічному житті вищого навчального закладу, виховувати в собі якості бережливості, ініціативності, діловитості, дисциплінованості [6, с. 57]. Такі засоби навчання та виховання економічно-підприємницької культури і свідомості можуть бути ефективними та корисними як для підготовки спеціалістів-підприємців, так і для формування загальної економічно-культурної грамотності населення. Саме різноманітність навчально-виховних та професійно-компетентнісних навчально-виховних впливів є одним з ключових діагностично-прогностичних вимірів ефективності освітнього та просвітницького середовища економічно-підприємницького профілю та загальноекономічної грамотності.

Зрештою, одним з головних завдань будь-якого спеціалізованого виду освітньої діяльності, а особливо економічної в сучасному глобально-фінансовому світі, є вироблення у особистості креативно-інноваційного типу мислення, який має сприяти активній соціалізації молодій людині в умовах динамічної соціокультурної змінності. Окрім того, освіта повинна бути спрямована на вироблення у молодих людей інноваційного стилю мислення, необхідного для орієнтації в швидкозмінному підприємницькому середовищі, для вміння приймати ризиковані ефективні рішення, а також для гнучкості підприємницького мислення. «Сьогодні також фіксується неготовність багатьох молодих людей жити в ситуації швидких змін. Об'єктивно це спричиняється новими умовами, які склалися в результаті становлення ринкових економічних відносин і визначають появу нових суспільних норм та стандартів поведінки» [2, с. 49]. У зв'язку з цим, надзвичайно актуалізується соціально-педагогічне завдання виховання підприємницької особистості в молодіжному віці. Таке завдання ставить перед українською економіко-педагогічною спільнотою вироблення методик навчання і виховання, які б, з одного боку, використовували найновітніші здобутки світової економічної думки, а з іншого – враховували б ті соціально-економічні реалії, які складаються в нашій країні як в посттоталітарному трансформаційному суспільстві.

Одним з можливих засобів виконання стратегічно-пріоритетних завдань розвитку національної економічної освіти і виховання як механізмів становлення світоглядних засад сучасного підприємця є використання науково-методологічних та навчально-інноваційних здобутків освітніх систем західних розвинутих країн. Особливо плідним, з нашої точки зору, є орієнтація на західних партнерів у сфері підготовки висококваліфікованих та компетентних спеціалістів підприємницького і управлінського профілю з високими соцієтальними та морально-етичними параметрами, тим більше, що українське суспільство все більше прагне орієнтуватися на західні форми ринкового упорядкування національного соціально-економічного середовища. «В Україні за роки незалежності створилися суспільні підвалини і соціально-психологічні передумови вироблення власної моделі етики підприємництва. Моральні орієнтири українського підприємництва базуються на західному теоретичному і практичному досвіді, але передусім мають відповідати політиці державотворення, специфічним умовам становлення ринкової економіки і особливостям національного менталітету [1, с. 6]».

Це означає, що пріоритетом національної системи освіти має бути така підготовка молоді людини до активної соціалізації в глобальному економічному світі, яка ґрунтувалася б на цивілізованих ринкових принципах соціально-економічної взаємодії західного типу, але особистісно була б зорієнтована на національно-культурні форми, смисли і образи, формуючи особистість моральнісно та функціонально пристосовану до загальносвітових економічних тенденцій, але таку, що цінує національно-культурні традиції.

Щодо конкретної користі вивчення бізнесу як академічного предмета, то вивчення досвіду закордонних підприємств допоможе: краще уявити можливості найоптимальнішого (з точки зору матеріальної винагороди) використання своєї праці; зробити кваліфікований вибір ділової кар'єри; використати американський досвід при вивченні організаційної форми своєї підприємницької діяльності в Україні; розпочати свою власну справу з урахуванням рекомендацій і досвіду закордонного бізнесу; більш системно, упорядковано, змістовно вести свої особисті справи; глибше розібратись у проблемах економічних реформ в Україні; зрозуміти, варто чи не варто займатися підприємництвом [8, с. 100]. У зарубіжних країнах вважають першим завданням слухача школи бізнесу навчитись управляти своїм часом і особистими справами так, як це робиться у справжньому бізнесі, що, по суті, є преамбулою до практичного менеджменту. Людина, яка не вмє управляти своїми особистими справами, навряд чи зможе досягти великих успіхів на ниві підприємництва.

Загалом, в західноєвропейській та північноамериканській традиції організації підприємницької діяльності одним з фундаментальних елементів є наукова розробка та освітнє укорінення ключових професійних та морально-етичних компетенцій майбутніми спеціалістами. Що найголовніше і на що має бути орієнтована українська система освіти, світоглядно моральні основи розвитку бізнесу, що засвоюються в навчально-виховному процесі, беззастережно застосовуються і в підприємницько-економічній реальності. «В період 80-х – 90-х років в західних країнах формується і запроваджується в практику етика бізнесу не тільки як наукова, але й як навчально-освітня дисципліна. В США, наприклад, цей предмет до своїх навчальних програм включила більшість шкіл бізнесу» [9]. Необхідність розробки морально-етичного фундаменту підприємницької діяльності існує і в нашому суспільстві, що актуалізує дослідження методів застосування національних форм свідомості, моралі, менталітету для формування прогресивних форм економічної освіти і виховання.

В організаційному плані надзвичайно показовими, з нашої точки зору, є методики, що застосовуються для науково-професійної підготовки економічно-управлінських кадрів у Сполучених Штатах Америки. Як відомо могутність американської економіки ґрунтується на професійних та морально-особистісних показниках кадрового потенціалу, що, в свою чергу, підтримується та постійно поповнюється завдяки високо розвиненій системі економічної освіти. Для прикладу розглянемо основні характеристики системної підготовки магістрів управління, які є ключовим підприємницько-управлінським прошарком в американській економічній системі. Програма «Магістр управління» (МВА – Master of Business Administration) є основною в системі освіти керівних підприємницьких кадрів у США. Аналіз програм МВА в США дав змогу виявити такі особливості підготовки магістрів: магістратура – це третій рівень навчання з отриманням академічного ступеня і практичної орієнтації на керівництво; велика варіативність програм і напрямів спеціалізації, здатних задовольнити різні інтереси і потреби; фундаментальна підготовка керівника на базі вищої освіти в галузі менеджменту і бізнесу; використання кредитної системи, яка забезпечує гнучкість процесу навчання і мобільність студентів; тривалість навчання від 10 до 24 місяців за навчальною програмою 720-1100 академічних годин; поєднання базових курсів (від 720 годин) із професійними спеціалізованими курсами за вибором (від 450 годин); крос-функціональний підхід; інтенсивна самостійна робота студентів; зв'язок з практикою бізнесу, орієнтація на самостійне прийняття рішень (ділові ігри, господарські ситуації, робота над реальними проектами у фірмах); жорсткий контроль знань і успішності за допомогою «залікових балів»; високий рівень професорського складу, значна частина якого зайнята в конкретному бізнесі чи консультуванні компаній [7, с. 139].

Вивчення досвіду США щодо професійної підготовки магістрів економічного профілю

показує, що магістрів економічного профілю готують за денними, вечірніми, денно-заочними або модульними і дистанційними програмами. Особливістю даних програм є те, що значна увага приділяється самостійній роботі студентів, вивченню спеціалізованих курсів за вибором студентів, зв'язку з практикою бізнесу, використанню інтерактивних методів навчання, які спрямовані на формування умінь самостійного прийняття рішень. Окрім того, незважаючи на значну академічну свободу американських університетів, усередині науково-педагогічного співтовариства існує консенсус щодо структури навчальних планів і змісту програм у галузі економічної освіти. Обов'язковий компонент навчальних планів для економістів фактично не розрізняється в різних університетах, тому потреби в державних стандартах в цій галузі не виникає, а гнучкий багатокomпонентний навчальний план дає змогу поєднувати необхідні основи професійної підготовки з можливістю обирати індивідуальну стратегію навчання [7, с. 139]. Все це дозволяє зробити висновок про те, що досвід американської, європейської освітньої системи підготовки і виховання економічно-управлінських, підприємницьких кадрів має використовуватися для інноваційного оновлення науково-методологічного та організаційно-технологічного забезпечення національної економічної освіти як засобу становлення світоглядних засад сучасного українського економіста-підприємця.

Висновки. Отже, запозичення досвіду формування інноваційно-прогресивних форм економічного навчання і виховання, зорієнтоване на вдосконалення національної освіти підприємницької освіти, має враховувати найновіші методики та механізми, одним з яких, безумовно є безперервна освіта, яка на сьогодні стала чи не найефективнішою формою освітньої та просвітницько-професійної підготовки підприємців в західних країнах. «У другій половині ХХ століття в розвинених країнах світу були усвідомлені важливість і необхідність безперервної освіти, а також були створені відповідні освітні системи у США, Японії, країнах ЄС. Україна має досить розвинену систему шкільної, професійно-технічної і вищої освіти. Проте ця система не забезпечує безперервної освіти впродовж усього життя людини. Необхідність формування безперервної освіти обумовлена динамізмом світового розвитку, науково-технологічним прогресом та переходом економіки України до інноваційної моделі розвитку. Глобалізація, стрімкий технологічний розвиток, поява високотехнологічного обладнання обумовлює необхідність розвитку системи освіти адаптованої до нинішніх умов» [5, с. 24]. Саме адаптативні форми сучасної західної освіти та залучення провідного досвіду їх застосування західними партнерами має стати одним з ключових пріоритетів розвитку системи економічної освіти і виховання як засобу становлення світоглядних засад українського підприємця та засобу економічної соціалізації молоді загалом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гугніна Т.О. Моральна регуляція підприємницької діяльності (філософсько-управлінський аналіз) : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління : спеціальність : 25.00.02 «Механізми державного управління» / Т.О. Гугніна. – К., 2000. – 19 с.
2. Дембицька Н. Соціально-психологічні проблеми економічної соціалізації молоді / Наталія Дембицька // Соціальна психологія. – 2008. – №2 (28). – С. 49-59.
3. Ковальова Г.М. Формування професійних якостей сучасного економіста освітнім середовищем / Г.М. Ковальова // Наукові праці Донецького національного технічного університету. – Серія : Педагогіка, психологія і соціологія. – Донецьк : ДВНЗ «ДонНТУ», 2008. – Випуск 2 (133). – С. 374-375.
4. Кремень В.М. Особливості професійної діяльності фахівців з фінансів / В.М. Кремень // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць. – Суми : ДВНЗ «Українська академія банківської справи» НБУ, 2011. – Випуск 31. – С. 145-156.
5. Лавриненко Л.М. Професіоналізація освіти як складова стратегії її модернізації / Л.М. Лавриненко // Сталий розвиток економіки : всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2011. – №5. – С. 22-25.

6. Лапіна Т. Формування економічного мислення у студентів-фахівців економічного профілю / Тетяна Лапіна // Нова педагогічна думка : науково-методичний журнал. – 2011. – №1. – С. 55-58.
7. Огнівко Л.В. Професійна підготовка магістрів економічного профілю у вищих навчальних закладах США / Л.В. Огнівко // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». – 2011. – №3. – С. 135-139.
8. Основи підприємницької діяльності та агробізнесу: Навчальний посібник / М.М. Ільчук, Т.Д. Іщенко, В.К. Збарський та ін.; за ред. М.М. Ільчука. – К. : Вища освіта, 2002. – 398 с.
9. Петренко Т.В. Морально-етичні аспекти формування підприємця європейського рівня / Т.В. Петренко, В.В. Зеленюк // Проблемы формирования новой экономики XXI века : материалы Международной научно-практической конференции, 12-24 декабря 2010 года. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.confcontact.com/20101224/3_petrenko.php
10. Поясюк Т.Б. Акмеологічний підхід до психолого-педагогічної підготовки майбутніх економістів / Т.Б. Поясюк // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (педагогічні науки). – 2011. – № 10 (221) травень. Частина 1. – С. 171-177.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Олексенко Роман Іванович – кандидат економічних наук, доцент, здобувач НПУ імені М.П.Драгоманова.

Надійшла до друку 25.01.2013 р.